

« zurück blättern vor »

KNOT subst. m., ab 1431. **1)** ‘Kerzen- oder Lampendocht’ – ‘skręcona, gruba nić paląca się w świecy, taśma bawelniana w lampie olejnej lub naftowej’: 1431 Kacz 4363, SSNO *Hannus Knot.* o 1444 R XXIII 305, STP *Tuczność sok knotem sszye natopionym, succum linteolo suggit ebrío.* o 1478 Rost nr 1915, STP *Knoth licinium.* o 1490 Erz 30, STP *Knoth, svyczydło licmen.* o 1532 SprLeg 37, SPXVI *knot konopny.* o 1566 RejPos 149, SPXVI *Iż gdy widzyeli świecę / myłłili sobie o tym / iż tu w iedney rzeczy troie podobieństwo zámknąc sie mogło: to iest / wošk / knot / y ogień.* o (1580) 1974 Chrościcki 269 *Knothi do tych swiecz.* o 1649 Burl.A. 2, L *Świeca iarzęca, chociaż ma knot zdrowy, Płomieniem zżarta, perz z niéy popiołowy.* o (†1696) 1764 Pot.Syl. 385, L *Póty knot, póki lóy gorący, maczać, Bo fskoro fkrzepnie daremna robota, Zepsujesz, złomiesz, a nie wetkniesz knota.* o 1704 Kramski 145, BOR *Staw sobie przed oczy świecę, ktora ták długo gore, poki wošku i knotu ftawa.* o 1765–1784 Mon.70 829, L *Knoty świecom ucieraiaq.* o 1834 PT IX 369-72, SJAM *Maciek [...] końcem szablicy / Ociera bagnet z rury, jako knot ze świecy.* o (1871) 1959 Wilkońska 49 *pisatem raz jakąś arcyuczoną rozprawę przy łójówce z grubym knotem, wielki wydającej płomień, a zatem i kopcę.* o (1909) 1922 Staff L. Igrz. 162, DOR *Wytłala oliwa w lampie i jeno kopcic jeszcze może knot półzwęglony sadzą i zaduchem.* o 1954 Twórcz. 8 s.136, DOR *Knot naftowej lampy zaczął filować. Trzeba go było przykręcić.* – (SŁA), STP, SPXVI, MAĆZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **2)** ‘Verbandsmaterial’ – ‘materiał opatrunkowy, sączek’: 1472 Rost nr 1130, STP *Knot ranny tenta.* o 1534 FaZioł III 3c, SPXVI *vczyń iakoby maśc á potym rozmoczywszy knot w tym w puszczay w fistułę.* o 1534 FaZioł V 40, SPXVI *thę wetnę w czyrwonem winie á w miedzie przefnym rozmoczywszy / vczyń knoth á wpuśc w vcho [...] bowiem wyciąga z głowy wsfytłki nieczystosci.* o 1564 SienLek 117v, SPXVI *wziąc wetny świeżey nieptokány / á vwalawszy w oney máści / vczyń zwitek iako knot włożyć w tono / á ofstátek około pomázác.* o [LBel.] 1566 GórnDworz T, SPXVI *Bárwierz poszpyławszy trochę / wpuścił knoth między zálawthy / przyłożył znowu plafthr / záwinął.* – STP, SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW (lek.). **3)** ‘Lunte oder Zündschnur bei Geschützen und Handfeuerwaffen’ – ‘w działach i ręcznej broni palnej: sznurek konopny nasycony materiałem zapalnym, lont’: 1564 BielKron 316, SPXVI *gdy odmiátáli od siebie árkabuzy y prochownice / był przy iedney knot zápalony / ktorego zápomniat zágáfić / zapalił prochy w prochownicách.* o (1663) 1922 Zimor 159, BRÜCKNER SIELANKA *Na ostatek nie stało prochu im i lontów, Aż musieli niektórzy knoty robić z gontów.* o (vor 1673) 1930 Oble. 100 *Lecq ogniste sztuki i granaty Na dach kościelny z ognistej armaty,*

Wieniec z knotami, smołą i żywicą Oblane, lecąc, płomieniami świecą. ○ (1844–1846) 1976 Fredro Trzy 34 *Twarz zarydzona, nozdrza sapiące, kawał knota na czole powiadały nam wyraźnie, że walka była gdzieś stoczona i że spieszny odwrót ma miejsce.* ○ (1912) 1923 Korzon Woj. II 240, DOR *Armatę stanowiło 19 dział i 12 szturmaków; prochu pozostawiono 10 beczek, knotu szyfuntów 50.* ○ [LBel.] 1923 Gemb.Uzbr. 272, DOR *Zaczęto umieszczać rurę w kolbie drewnianej dla ułatwienia przykładania broni do oka oraz dodano kurek, w który wkładano knot dla udzielenia ognia prochowi nasypanemu na panewce.* – (SŁA), SPXVI, L, SWIL (art.), SW (woj.), LSP, DOR. **4)** ‘Metallstange’ – ‘metalowy pręt’: [hapax] 1577 Leop Ios 7/24, SPXVI *Wziąwszy tedy Iozue [...] frebro / y płafzcz / y złoty knot [auream regulam] / fyny też y corki iego / [...] wiedli ie do padotu Acharow.* – SPXVI, L, SW (stp.). **5)** *knoty gwiazd spadłych / spadających* ‘Kaktus; volkstümliche Bezeichnung für Süßwasser-Cyanobakterien (Nostoc commune)’ – ‘kaktus; nazwa ludowa trzęsидła pospolitego’: SWIL, SW (bot.). **6)** ‘ungenügende, schlechteste Schulnote’ – ‘ocena niedostateczna’: 1865 Kur.Świąt.nr 45 s.3, WIECZ *Kropnął mi “knota” i zapisał do dziennika.* ○ (1936) 1955 Hertz B.Samow. 166, DOR *Ale nasz nauczyciel matematyki był innego zdania: jeśli uczeń był zbyt małomówny, to mu najspokojniej stawiał “knota” i kazał iść na miejsce.* ○ (†1941) 1947 Krzyw. L.Wspom. 79, DOR *Pierwsze dwa stopnie, które otrzymałem, były knotami najdoskonalszymi.* – SW (ucz.), LSP (żart.), DOR (ucz.). **7)** ‘kleiner Junge, Knirps, Wicht’ – ‘mały chłopiec, szkrab, berbec’: vor 1902 Sienk., SW *Zamęczą mię te knoty, nie może inaczej być.* ○ (1906) 1949 Gomul. Wspom. 23, DOR *Nie nazywaj mnie, knocie, “panem”. W sztubie nie ma żadnego państwa.* ○ 1935 SGU 10, WIECZ ○ (1938–1939) 1947 Jarec.Ludzie I 192, DOR *Czego do domu nie idziecie, knoty, późno jest.* – (SŁA), SW (przen. rub.), LSP (żart.), DOR (pot.). **8)** ‘schlechtes Kunstwerk, meistens miserables Bild’ – ‘bezwartościowy wytwór sztuki, najczęściej obraz’: vor 1939 LSP *To ma być malarstwo – to knot.* – SW, LSP (żart.). **9)** *brać, dostawać knoty* ‘Schläge, Prügel bekommen; auch übertr.’ – ‘dostawać lanie, baty; też przen.’: (1937) 1946 Unił.Dwadz. 245, DOR *Ja cię widzę na wylot i dlatego dostajesz knoty, żebyś ty się stał mężczyzną, a ty jesteś przeczuloną wywłoką.* ○ 1952 Rudn.A.Sport. 8, DOR *Za każdym razem byłem świadkiem, jak brali knoty; jest to drużyna o kapryśnej formie, jak mówią sportowcy.* – (SŁA), SW, DOR (fraz.). ◇ **Etym: 1)** mhd. *knote* subst. m., ‘künstlicher Knoten an einem Faden, einer Schnur etc., Schlinge’, LEX, nur für Inh. 1, 3. **2)** mhd. *knote* subst. m., ‘Docht; Lunte’, DIEF bei GRI, nur für Inh. 1, 3. **3)** nhd. *Knoten, knote* subst. m., ‘liebkosend von kleinen Kindern’, GRI, nur für Inh. 7. ◇ **Konk:** †*flejtuch*, †*lont*. ◇ **Der:** *knotowy* adj., 1532 BartBydgos 48b, SPXVI, zuerst geb. SWIL; *knotek* subst. m., 1534 FalZioł V 40, SPXVI,

zuerst geb. CN, nur für Inh. 2; *knotek* subst. m., 1549 RejKup cc4v, SPXVI, zuerst geb. CN, nur für Inh. 1; *knotnica* subst. f., ‘Pflanzenbezeichnung’, 1568 SienHerb D4#, SPXVI, zuerst geb. CN, nur für Inh. 5; *knotowaty* adj., [hapax] 1588 Calep 701b, SPXVI; *knotek* subst. m., 1781–1783 Jak.Art. 3 296, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 3; *knotnik* subst. m., ‘Pflanzenbezeichnung’, [hapax] 1791 Jundz.Rośl. 526, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 5; *knocik* subst. m., †1849 Słow., SW, zuerst geb. SW, nur für Inh. 1; *knotownica* subst. f., ‘Pflanzenbezeichnung’, [hapax] †1849 Goł., SW, zuerst geb. SW, nur für Inh. 5; *knocić* v. imp., ‘(eine Arbeit) verpfuschen’, [hapax] 1954–1956 Prz.Kult. 9, DOR, zuerst geb. SW, nur für Inh. 6, 8; *knocić* v. imp., ‘prügeln; eine Blähung abgehen lassen’, zuerst geb. SW, nur für Inh. 7, 9; *knocić* v. imp., ‘(vom Wild) Kot ausscheiden’, zuerst geb. SW; *sknocić* v. pf., zuerst geb. SW, nur für Inh. 8; *knociarstwo* subst. n., ‘Pfuscheri’, [hapax] 1954–1956 Prz.Kult. 28, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 8. ♦ Inhalt 1 stammt wohl aus dem Altschechischen, wo diese Bedeutung mehrmals zwischen 1379 und 1429 (GEBAUER) belegt ist. BASAJ und SIATKOWSKI machen zwar auf mhd. *knote* ‘Docht’ aufmerksam, doch kann das Wort genauso gut die Quelle des tschechischen Wortes sein (so auch GRIMM und MACHEK ES). Die Inhalte 2, 3, und 7 stammen aus dem Deutschen. Inhalt 4 ist wohl eine kontextuelle Verwendung von 1, 2 oder 3 (‘goldene Schnur’). Die Inhalte 6 und 9 können als kühne Metaphern zusammenhängen, indem Prügel mit verknoteten Seilen erteilt und für schlechte Noten bezogen werden kann. Auch Inhalt 8 kann verstanden werden als Prügel im übertragenen Sinne, die für Schlechtes erteilt wird.

« zurück blättern vor »